

Miloslav Jůzl

Institut mezioborových studií, Brno

Słowo o początku dziejów czeskiej pedagogiki społecznej

The early history of Czech social pedagogy

ABSTRACT: This paper shows how Czech social pedagogy, from its very beginnings, struggled for emancipation. This is in the context of the country's development and education in Czech state. The author divides the history of social pedagogy into periods from the Moravian Empire to the era of the Czech National Revival, to characterise the most important personalities of those times. The author writes about thinkers, priests, statesmen, philosophers and pedagogues, whose ideas enriched the development of the humanistic tradition of Czech social pedagogy.

KEYWORDS: Social pedagogy, socialization, Czech state, history, Christianity.

STRESZCZENIE: Artykuł jest próbą ukazania procesu emancypacji czeskiej pedagogiki społecznej od początku jej historii, w kontekście rozwoju państwowości oraz edukacji na ziemiach czeskich. Zgodnie z periodyzacją historii pedagogiki społecznej opracowaną przez autora artykuł obejmuje okres od czasów Rzeszy Wielkomorawskiej oraz epokę Czeskiego Odrodzenia Narodowego, w szczególności tekst zawiera charakterystykę najważniejszych osobowości. Przedstawieni zostali myśliciele, księża, mężowie stanu, filozofowie i pedagodzy, których idee wzbogaciły rozwój humanistycznej tradycji czeskiej pedagogiki społecznej.

SŁOWA KLUCZOWE: Pedagogika społeczna, wychowanie, państwo czeskie, historia, chrześcijaństwo.

Rozważając dzieje pedagogiki społecznej, mamy na myśli zwłaszcza pedagogikę społeczną, rozwijającą się na tle porządków historycznych, zgodnie z rozwojem społeczeństwa i sposobem rozwiązywania problemów społecznych. Czeska pedagogika społeczna bywa najczęściej konfrontowana i kojarzona

z pedagogiką społeczną w Polsce oraz na Słowacji. Chodzi oczywiście o ostatnie dwudziestopięćciolecie, najwyżej pięćdziesięciolecie a już całkiem marginesowo o okres po pierwszej wojnie światowej, więc ogólnie mówimy o niecałych stu latach. František Palacký z kolei przedstawia dzieje swojego narodu jako nieustanną konfrontację elementu czeskiego i niemieckiego. Bez względu na to czy chodziło o konfrontację w sensie pozytywnym, czy negatywnym, mieliśmy zawsze do czynienia ze ścisłymi relacjami dwóch narodów, sąsiadujących ze sobą od czasów Wędrówki Ludów. Nie mogło to nie pozostawić śladów w ścisłych relacjach w dziedzinie wychowania i wykształcenia. Pomijając wszystko, należy uwzględnić realia historyczne krajów ościennych, mianowicie Austrii i Szwajcarii, skoro ziemie Korony Czeskiej wchodziły w skład Cesarstwa Rzymskiego Narodu Niemieckiego a później Austrii (Cesarstwa Austro-Węgierskiego). Identyczna problematyka będzie dotyczyć Polaków w relacjach z Rosją, Niemcami i Austrią, jak również Słowaków wobec Węgrów. Sądzimy, iż z pewnością warto byłoby przypomnieć sobie, jak w dawnych czasach pedagogika społeczna wymienionych krajów kształtowała się w kontekście kontaktów z sąsiadami.

Kolejne kryterium przy rozpatrywaniu historii czeskiej pedagogiki społecznej, jak wspomina profesor Blahoslav Kraus (2008, s. 40), przedstawia możliwość traktowania naszej dyscypliny naukowej z teoretycznego albo praktycznego punktu widzenia, czyli jej praktycznego zastosowania w realnym życiu. Pedagodzy społeczni, preferujący płaszczyznę praktyczną, skupiali się na konkretnych czynnościach, jak np. na tworzeniu różnych zakładów, placówek i instytucji oraz na poszukiwaniu wszelkich sposobów wspierania w społeczeństwie jednostek, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej.

Powołujemy się w tym miejscu na Klauza Mollenhauera (1928–1998), który definiuje pedagogikę społeczną jako zestaw nowych metod oddziaływania oraz instytucji pedagogicznych, powstałych jako odpowiedź na typowe problemy nowoczesnego społeczeństwa (Kraus 1998). Pozwolimy sobie tylko na uzupełnienie jego myśli w tym sensie, że metody i działania społeczno-pedagogiczne zawsze przedstawiały reakcje na wypaczenia i niedociągnięcia w społeczeństwie i można zauważyć je już w starożytności a następnie w każdym kolejnym systemie społecznym.

Periodyzacja dziejów pedagogiki społecznej

Wychowanie w sensie świadomych, planowanych czynności, dążących do konkretnych celów ma charakter historyczno-społeczny: w trakcie rozwoju społeczeństwa ludzkiego uzyskuje konkretne formy, o których decydują ak-

tualne potrzeby, realia i dążenia (Váňa 1972 w: Hroncová, Emmerová, Kraus ze współpracownikami 2008).

Chcąc ustalić początkowy etap powstawania pedagogiki społecznej w czeskich realiach, należałoby starannie prześledzić chociażby sześciotomową publikację *Dějiny pedagogiky* (Historia pedagogiki) Otakara Kádnera (1870–1936), wydaną w latach 1923–1924 i skupić się na elementach pedagogiki społecznej u myślicieli czeskich, konfrontując je równocześnie z historią pedagogiki społecznej, prezentowaną przez współczesnych czeskich i słowackich autorów – Milan Přádka (1933–2012), Blahoslav Kraus (1943), Dana Knotová (1958), Jolana Hroncová (1949) czy Ingrid Emmerová (1977). Poszukiwanie śladów działań społeczno-pedagogicznych czy chociażby ogólnie pedagogicznych w okresie starożytnym nie jest możliwe w odniesieniu do narodu czeskiego, skoro pierwsze wzmianki o jego dziejach pojawiają się dopiero w związku z Rzeszą Wielkomorawską i powstaniem Państwa Czeskiego. Bez względu na charakter najstarszej historii czeskiej myśli pedagogicznej należy opracować periodyzację dostępnej historii czeskiej pedagogiki społecznej. Biorąc pod uwagę fakt, iż pierwsze idee pedagogiczne pojawiały się najpierw w poglądach filozofów, myślicieli kościelnych oraz nawet władców, należy z punktu widzenia historii cofnąć się do czasów wczesnego średniowiecza, przy czym trudno spodziewać się całkowitej zgodności pomiędzy periodyzacją historii ogólnej i historią czeskiej pedagogiki społecznej.

1. Etap prehistoryczny dziejów pedagogiki społecznej (IX–XV stulecie).
2. Wczesny etap dziejów pedagogiki społecznej (XVI wiek – Czeskie Odrodzenie Narodowe).
3. Epoka modernizmu (XIX–XX stulecie).
4. Epoka postmodernistyczna (XXI wiek).

Biorąc za punkt wyjścia myśli Krausa odnośnie odrębnego pojmowania pedagogiki społecznej, dochodzimy do wniosku, iż potęga czeskiej pedagogiki społecznej opiera się właśnie na jej praktycznym zastosowaniu z konkretną orientacją, (raczej) w kierunku sąsiadów zachodnich.

Etap prehistoryczny dziejów pedagogiki społecznej

Z punktu widzenia historii chodzi o okres rozpoczynający się upadkiem Imperium Zachodnio-Rzymskiego (476 r. n.e.) do końca pierwszego tysiąclecia. Natomiast z punktu widzenia dziejów pedagogiki społecznej profesor Hroncová nawiązuje do tzw. prehistorii pedagogiki społecznej (por. dyskusję podczas międzynarodowej konferencji w Brnie w 2014 r.).

Wczesne średniowiecze koresponduje w Czechach i na Morawach z epoką Rzeszy Wielkomorawskiej oraz Państwa Czeskiego i nacechowane jest pojawieniem się i umacnianiem chrześcijaństwa. Podkreślamy, iż dopiero Drugi Edykt Mediolański z roku 313 zapewnił chrześcijaństwu całkowitą wolność (*liberam potestatem*). Cesarz Konstantyn przyjął chrześcijaństwo i został jedynym władcą (zwycięstwo nad Licyniuszem oraz jego skazanie na śmierć 324/325). Wówczas mógł zacząć realizować swój dawny plan, polegający na wprowadzeniu chrześcijaństwa w Rzeszy (Jůzl 2011).

Już podczas pierwszych lat po ogłoszeniu tolerancji religijnej Cesarz Konstantyn śledził z żywym zainteresowaniem wewnętrzne życie Kościoła. Zależało mu zwłaszcza na pokojowym rozwiązywaniu problemów wstrząsających społecznym układem tej instytucji. Państwo potrzebowało zwłaszcza jego wsparcia jako autorytetu moralnego, instytucji która nie może być lekceważona w sensie egzekwowania sprawiedliwości oraz zwalczania ubóstwa, przy kierowaniu się miłością bliźniego (Bednář 1934, s. 23).

Konstantyn i Metody

Chrześcijaństwo umocniło się na ziemiach czeskich dopiero pod koniec pierwszego tysiąclecia po Chrystusie i odgrywało ważną rolę również w związku z charytatywnością oraz edukacją – *de facto* z punktu widzenia pedagogiki społecznej. Jednak większy wpływ na normy społeczne zaczęło wywierać dopiero po przeniknięciu do szerszych warstw obywatelskich Wielkich Moraw. Kolejne rozpowszechnienie chrześcijaństwa nastąpiło po zniesieniu rządów Królestwa Wschodnio-Frankońskiego oraz wskutek napływu misjonarzy chrześcijańskich z Bawarii, jak również z Włoch i Grecji. Najważniejsze znaczenie dla szerzenia nowej religii oraz także podniesienia poziomu kultury na naszym obszarze miała jednak misja, wysłana w roku 862 przez bizantyjskiego cesarza Michała III (856–867) na prośbę wielkomorawskiego księcia Roścysława w osobach prekursorów wiary Konstantyna (827–869) i Metodego (813–885), którzy przybyli na Wielkie Morawy z Salonik. To właśnie oni dokonali przekładu ważnych tekstów, m.in. także norm prawnych, opierających się na zasadach chrześcijaństwa. Na podstawie zachowanych dokumentów, również tłumaczenia Pisma Świętego, można wskazać na różnicę pomiędzy pogańskimi wyobrażeniami odnośnie prawa oraz nowym, chrześcijańskim, pojmowaniem, tak by te pierwsze jak najbardziej zbliżyły się do przykazań dekalogu oraz Biblii. Z braku istnienia jednolitego kodeksu prawnego Konstantyn dostosował i przetłumaczył kodeks prawa cywilnego „Zakon sudnyj ljudem”, który

obejmował częściowo również prawo kanoniczne i odpowiadał duchowi chrześcijaństwa (Uhlík 2006). „Zakon sudnyj ljudem” wywarł wpływ na całe społeczeństwo, albowiem wprowadził w nim odpowiedni ład i porządek a także przyczynił się do swego rodzaju socjalizacji poszczególnych jednostek. Wspomniani prekursorzy wiary wnieśli poważny wkład w podwyższenie poziomu kulturalnego Wielkich Moraw, wprowadzając do kościołów język starosłowiański, wzmacniając chrześcijaństwo oraz państwowość, podnosząc równocześnie ogólny poziom wykształcenia oraz charytatywności.

Święty Waclaw

Przyjęcie zasad chrześcijańskich (koniec IX i początek X stulecia) oznaczało na ziemiach czeskich wejście na jakościowo wyższy stopień rozwoju i jednocześnie też początek prób wprowadzenia nowego sposobu egzekwowania sprawiedliwości i pomocy charytatywnej, jak również osiągnięcie wyższego poziomu wykształcenia. Charakterystyka postaci księcia Waclawa (907–935) jako człowieka przestrzegającego zasad chrześcijańskich oraz niezwykle – jak na tamte czasy – wykształconego (był w stanie czytać teksty łacińskie, jak i starosłowiańskie) jest ogólnie znana. Wielką rolę należy przypisywać równocześnie jego babci, Świętej Ludmile (860–921), która podjęła się trudu wykształcenia wnuka.

Oprócz Świętego Waclawa, wiele uwagi pomocy charytatywnej i wykształceniu kościelnemu poświęcali również biskup Wojciech (957–997) oraz Święta Ludmiła (860–921). Zainicjowali oni znaczące tradycje, z których nawet po tysiącu latach czerpała czeska pedagogika społeczna w duchu ich humanistycznych ideałów. Ciekawą sprawą jest, że cała wspomniana trójka została zamordowana. W przypadku Waclawa i Ludmiły (zgodnie z opinią Uhlíka, 2006) najprawdopodobniej rolę inicjatorki odegrała synowa Ludmiły, małżonka księcia Vratislava I, Drahomíra ze Stodor (ok. 890–935).

Anežka Przemysłówna

Zakłada się, iż Anežka żyła w latach 1211–1282. Była ważną osobistością życia politycznego, kulturalnego i społecznego ówczesnego czeskiego społeczeństwa. Upodobała sobie drogę zakonnicy i wkrótce została przeoryszą w klasztorze „Na Františku” (Mikulka 1988). W roku 1232 założyła przy nim szpital, gdzie poświęcała się ludziom upośledzonym – chorym, biednym i bezdomnym. Procházka (2012) charakteryzuje ją jako pionierkę organizowania opieki szpitalnej oraz nad biednymi na ziemiach czeskich.

Zdislava z Lemberka

Co prawda, o życiu Zdzisławy (1220–1252) wiemy niewiele, jednak jest oczywiste, że dzięki współpracy z dominikanami w Kolonii nad Renem wprowadziła do Czech najnowszą wiedzę medyczną i na jej podstawie zorganizowała budowę szpitala (Kadlec 1989). Sama brała udział w leczeniu chorych i potrzebujących, co w ostateczności wpłynęło na jej tragiczny los. Pedagogika społeczna szanuje ją nie tylko z powodu działalności charytatywnej, lecz również za stosowanie nowoczesnej (jak na tamte czasy) wiedzy lekarskiej.

Vojtěch Raňkův z Ježova

Czeski erudyta i humanista, Vojtěch Raňkův z Ježova (1320–1388), pochodził z południowych Czech. Ukończył studia na paryskiej Sorbonie i przez pewien czas był nawet jej rektorem. Oprócz tego działał jako scholastyk w Katedrze Świętego Wita. Czeska pedagogika społeczna może przyjąć go w swoje szeregi jako wielki autorytet moralny, ale przede wszystkim z powodu działań prospołecznych. Vojtěch Raňkův z Ježova przed śmiercią przekazał swój majątek biednym czeskim studentom, którzy mogli korzystać z niego w formie stypendiów podczas nauki na Sorbonie lub w Oksfordzie. Jest uznawany za twórcę funduszków stypendialnych dla niezamożnych studentów (Bělina i in. 1993).

Jan Hus

Jan Hus (1371–1415) w swoich programach przeszedł od teoretycznych myśli filantropijnych do konkretnego działania, dążąc do wprowadzenia równości między ludźmi. Oprócz tematyki religijnej zajmował się więc również problematyką społeczną (Ondrušová 2009). W działalności duszpasterskiej Hus posługiwał się oprócz łaciny językiem ojczystym i w ten sposób znajdował szerokie zainteresowanie wśród warstw prostego ludu. Dodatkowo uprościł język czeski. Jego wkład do pedagogiki społecznej widzimy także w tym, że (wraz z Jeronýmem Pražským i Janem z Jesenice) wywarł wpływ na króla Wacława IV, który w roku 1409 wydał Dekret Kutnohorski, nakazujący zmianę relacji głosów na Uniwersytecie Karola trzy do jednego (trzy głosy mieli Czesi, jeden – pozostałe narodowości – Saksończycy, Bawarczyacy i Polacy). Później Hus został rektorem UK. „Kniížky o svatokupectví” (Książki o świętokupstwie) przedstawiają nie tylko krytykę środowiska i życia Kościoła, lecz także całego społeczeństwa. Z punktu widzenia pedagogiki społecznej najwięk-

sze znaczenie ma niewielki utwór „Dcerka” (Córka), rozprawiający o poznaniu właściwej drogi ku zbawieniu. Autor przedstawia problematykę wychowania dziewczynek, co prawda, z punktu widzenia religijnego, mianowicie, jak należy żyć w zgodzie ze słowem bożym, ale równocześnie porusza ogólne kwestie wychowania kobiet (Polášková, Milotová, Dvořáková 2010).

Petr Chelčický (Piotr Chelczycki)

Jako pomost pomiędzy Janem Husem a Janem Amosem Komeńskim można traktować osobę kolejnego myśliciela – filozofa i teologa Piotra Chelczyckiego (1390–1460). Chelczycki jest autorem kilku znaczących utworów – „Sít víry pravé” (Sieć wiary prawej), „Postilla” (Postylla) i „O trojím lidu” (O trojakim ludzie). Według Chelczyckiego prawdziwym praworządnym władcą świata jest sam Chrystus. Podstawę jego królestwa stanowi spokój, pokój i wolność. W idealnie zorganizowanym społeczeństwie ludzie wyrzekli się egoizmu, uznając panowanie nad sobą Chrystusa, którego władza opiera się na wzajemnej miłości. W takim społeczeństwie ludzie nie czynią nikomu nic złego, a nawet biernie znoszą, kiedy ktoś wyrządza im krzywdę. (Adamová 2006, s. 33).

Swoimi poglądami Chelczycki przyczynił się do utworzenia Jednoty Braci Czeskich, jednak co najważniejsze w traktacie „O boji duchovním” (O walce duchowej) (1421) odrzucił, między innymi, wojnę i karę śmierci! Wszystko to w zgodzie z jego naczelnym credo filozoficznym: nie odpowiadać przemocą na zło i odrzucać gwałt we wszelkiej postaci. Usprawiedliwiona jest według niego wyłącznie walka z szatanem. W traktacie „O trojím lidu” (O trojakim ludzie) Chelczycki zwraca uwagę na nierówność społeczną, która wiąże się z podziałem społeczeństwa na trzy stany, co nie jest prawidłowe, bowiem w Biblii napisane jest, że ludzie powinni być równi. Dzięki swoim poglądom Chelczycki wywarł znaczący wpływ na ruch religijny, w wyniku którego powstała nowa organizacja kościelna – Jednota Braci Czeskich. Po szeregu polemik Bracia Czescy przystąpili do zakładania szkół. Rozwinęli także działalność literacką. Dzięki temu w XVI wieku Jednota Braci Czeskich należała do ważniejszych ośrodków edukacyjnych i kulturalnych na ziemiach czeskich, działając na bazie humanizmu, który w końcu zaczął przenikać także do nas (Polášková, Milotová, Dvořáková 2010). W taki oto sposób Bracia Czescy zasilili szeregi ludzi wykształconych, potrafiących wykorzystywać zarówno rozum jak i ręce, dlatego byli mile widziani na całym świecie, głównie zaś na ziemi niemieckiej (szczególnie w okresie po Białej Górze, czyli w czasie ich masowej emigracji).

Początki dziejów pedagogiki społecznej

Z historycznego punktu widzenia chodzi o okres rozpoczynający się w XVI stuleciu, kiedy na ziemiach czeskich dociera Humanizm i Renesans, trwający aż po patriotyczny ruch kulturalno-społeczny zwany Czeskim Odrodzeniem Narodowym. Czeskie Odrodzenie Narodowe zrodziło się w ramach reakcji na Wielką Rewolucję Francuską i było możliwe dzięki oświeceniowym reformom terezańskim oraz józefińskim. Przebiegało ono w kilku falach. Początek to rok 1775, zaś oficjalny koniec nastąpił w roku 1848 wraz ze zniesieniem pańszczyzny, jednak w wielu miejscach na ziemiach czeskich w zależności od podejścia ówczesnych patriotów przeciągnęło się do końca wieku dziewiętnastego.

Jan Blahoslav

Husycki ideał uczenia pisanie i czytania szerokich warstw społeczeństwa był kultywowany przez Braci Czeskich, którzy głównie za sprawą Jana Blahoslava (1523–1571) pogłęбили pozytywny stosunek do wykształcenia, tworząc szeroką sieć szkół Jednoty. Ze względu na to, że studiował w Niemczech, w Wittenberdze, udało mu się jeszcze zetknąć z Lutrem i Melancthonem. Podobnie jak ten ostatni nie widział sprzeczności między religijnością a humanizmem. Blahoslav był człowiekiem wszechstronnie wykształconym, biskupem Jednoty Braci Czeskich, nic więc dziwnego, że jego poglądy wywarły wpływ na pedagogikę społeczną. Chodzi tu przede wszystkim o ostrą polemikę z ludźmi ograniczonymi, ignorującymi wykształcenie, którzy z powodów religijnych odrzucali wykształcenie humanistyczne, pochwałę ludzkiego rozumu i ciała. Ich reprezentantem był biskup Augusta. „Filipika proti misomusum” (przeciwko wrogom wykształcenia) Blahoslava stała się przykładem obrony wykształcenia powszechnego, jako że właśnie w nim autor widzi użyteczność i konieczność wykształcenia dla każdej jednostki (Cipro 2001).

Społeczne i pedagogiczne aspekty dzieł Komeńskiego

Pomimo że Komeński (1592–1670) wsławił się twórczością pedagogiczną (a w jej ramach szczególnie dydaktyczną), w żadnym wypadku nie wolno lekceważyć społeczno-pedagogicznych aspektów jego twórczości. Jako przedstawiciel idei oświecenia nierzadko podkreślał społeczne znaczenie i rozmiary wykształcenia jak również rolę wychowania w rozwoju jednostki a także rozwoju społeczeństwa. Wynika z tego, że Komeński łączył system kształcenia przez

całe życie z kwestiami społecznej (całkowitej) naprawy człowieka i społeczeństwa, względnie świata. Idea naprawy człowieka i społeczeństwa we wzajemnym powiązaniu z całym światem wywodzi się z czeskiej tradycji społeczno-rewolucyjnej myśli husyckiej oraz reformacyjnej (Čapková 1987).

Z punktu widzenia społeczno-pedagogicznego szczególnie interesujące są przede wszystkim dwa tomy dzieła Komeńskiego „Obecná porada o nápravě věcí lidských” (Ogólna rozprawa o naprawie ludzkich spraw), mianowicie: „Pampaedia” (Wychowanie ogólne) i „Pannorthosia” (Naprawa ogólna). We wspomnianym utworze Komeński pojmuje wychowanie jako bazę wysiłków zmierzających do naprawy ogólnej. Zgodnie z jego poglądem, przedstawionym we „Vševýchově” (Wychowanie ogólne), powszechne zakłócanie porządku świata ma swoje źródło w korzeniach. Dlatego także powszechna naprawa również musi zacząć się od korzeni. W „Naprawie ogólnej” Komeński wyraził przekonanie, że naprawa rzeczy publicznych musi rozpocząć się od naprawy szkoły (Komenský, 1992).

Komeński jako filozof, pedagog, reformator, teolog i myśliciel społeczny, który starał się o „naprawę rzeczy ludzkich”, także w czasach współczesnych stanowi inspirację w dziedzinie pedagogiki społecznej, w każdym przypadku uwzględniającej współzależność aspektów wychowawczych i pomocy społecznej. Należy przytaknąć pogładowi Hroncovej, która twierdzi, że społeczno-pedagogiczny wymiar twórczości Komeńskiego nie jest dostatecznie rozpracowany na poziomie teoretycznym, ani też nie został należycie doceniony (Hroncová, Emmerová, Kraus 2008). Twórcze oddziaływanie poglądów Komeńskiego na temat wzajemnych powiązań wychowania i wykształcenia z ogólną naprawą człowieka dobitnie wyrażają następujące słowa: „Niektórzy próbowali poprawiać szkoły. Inni chcieli poprawiać Kościoły, jeszcze inni – państwa. Jednak jeśli wszyscy równocześnie nie poprawicie się sami w sobie i w tym samym czasie nie będziecie poprawiać Kościołów i wszystkiego innego, co jest ze sobą wzajemnie powiązane, nigdy nie posuniecie się do przodu, wszystko będzie upadać i przemieniać się w chaos” (Čapková 1987).

Z pewnością w każdym utworze Komeńskiego można znaleźć atrybuty pedagogiki społecznej:

„Informatorium školy matek” (Informatorium przedszkola) – środowisko rodzinne uspołecznienie dziecka w rodzinie, przede wszystkim na kolanach matki.

„Velká didaktika” (Wielka dydaktyka) – socjalizacja i kształcenie jednostki w środowisku szkolnym od szóstego roku życia w szkole powszechnej aż po szkołę łącińską (gimnazjum), a nawet studia wyższe wraz z podróżami –

dla wszystkich, wszystko, wszechstronnie (chłopcy i dziewczynki, bogaci oraz biedni, bystrzy i tępi). Wyjątek stanowią studia wyższe oraz podróże, które jego zdaniem przysługują wyłącznie płci męskiej.

„Brána jazyků Steven” (Brama do języków otwarta) – Czyż brama ta nie otwiera nam dostępu do języków obcych, a przez nie do całego świata, jeżeli władamy którymś z nich, szczególnie zaś łaciną?

„Pansofická škola” (Schola pansophia) – szkoła wszystkowiedząca.

„Orbis pictus” (Świat w obrazkach) – przecież ta genialna encyklopedia dla dzieci zaznajamia jednostkę z podstawowymi pojęciami – nazwami rzeczy, które ją otaczają, w sposób poglądowy, zgodnie ze złotą regułą nauczania.

A więc chyba w każdym pedagogicznym utworze Komeńskiego dostrzegamy oznaki pedagogiki społecznej.

Jednakże Komeński uprawiał także praktyczną pedagogikę społeczną. Uczył dzieci poznawać przyrodę i rządzące nią prawa. Był zapalonym pszczelarzem, prowadził młodzież na wycieczki do warsztatów. Wszystko to znajdowało odbicie w wiedzy i umiejętnościach dzieci, wychowywanych w określonym środowisku, w którym mały człowiek podlegał równocześnie procesowi socjalizacji.

Ferdinand Kindermann

Postać Ferdinanda Kindermanna (1740–1801) jako pedagoga społecznego jest w pedagogice czeskiej całkowicie pomijana. Był on bliskim współpracownikiem i głosicielem myśli reformatora szkolnictwa Jana Ignacego Felbigera (1724–1788), bowiem obaj prowadzili działalność w augustyńskim klasztorze w Zahani na Śląsku. Chociaż Kindermann pochodził z północy (Šluknov), osiadł w Kaplicy na południu Czech. Tutaj jako miejscowy proboszcz założył szkołę parafialną. W szkole tej największy nacisk kładł na wychowanie przez pracę, wzorując się na modelu niemieckich filantropów (patrz Filantropinum – 1774) w Dessau, głównie na Johannie Bernhardzie Basedow (1723–1790). Inni pedagodzy niemieccy np. Joachim Campe (1746–1818) oraz Christian Salzmann (1744–1811) wysoko cenili znaczenie wychowania przez pracę, nie tylko z punktu widzenia interesów społeczeństwa (pedagogiki społecznej), ale także dla rozwoju jednostki, jej ewolucji cielesnej i duchowej. Tak więc wychowankowie założonego przez Franckego ośrodka pietystów w Halle uczyli się szyc, prząć, pracować na tokarce (Mojžíšek, 1973). August Hermann Francke (1663–1727), pracował na uniwersytecie w Halle. Był głównym przedstawicielem pietyzmu – ruchu religijnego, który odwrócił się od scholastycznego

dogmatyzmu kościelnego, kładąc nacisk na uczuciowe przeżywanie religijności (Cipro 2003). Wymienione zajęcia były później wprowadzane do nowo powstających szkół realnych, jak również do szkół przemysłowych organizowanych właśnie przez Kindermanna, który widział w nich narzędzie podniesienia gospodarczego poziomu kraju. Postulował połączenie szkoły powszechnej z przemysłową, gdzie młodzież uczyłaby się prząść, robić na drutach, szyć, obrabiać drewno. Ponadto uważał, że uczniowie powinni nauczyć się jedwabnictwa i – co za tym idzie – hodowli jedwabnika morwowego, opanować tajniki pszczelarstwa, pielęgnacji ogrodu, sadownictwa itp. Z biegiem czasu do listy tej dodał także prace w gospodarstwie domowym i zajęcia kulinarne. Z wymienionych czynności rozwinęła się potem tzw. przemysłowa czwórka. Wychowanie przez pracę miało obejmować zarówno chłopców jak i dziewczynki. Kindermannowi udało się w krótkim czasie uruchomić w Czechach 200 szkół wychowujących przez pracę. Na początku roku 1792 było ich już około 500. Prawie jedna czwarta z tej liczby dysponowała specjalistycznymi pracownikami (Mojžíšek 1973).

Jakub Jan Ryba

Żyjący w latach (1765–1815) filozof o szerokich horyzontach, nauczyciel wykształcony muzycznie i pedagogicznie. Otwiera on plejadę czeskich pedagogów społecznych, prowadzących działalność praktyczną – budzicieli (działaczy Czeskiego Odrodzenia Narodowego) oraz przedstawicieli oświecenia. Jego przynależność do rodziny pedagogów społecznych jest sprawą bezdyskusyjną. Przecież gdziekolwiek pojawiał się, by wykonywać rzemiosło nauczycielskie (Nepomuk, Mníšek pod Brdy czy Rožmitál), wszędzie wychowywał i socjalizował miejscowych obywateli oraz ich dzieci. Troszczył się o higienę w szkole, wprowadził regularną administrację szkolną, propagował kulturę przez muzykę (patrz „Kancionálek pro děti” – Śpiewniczek dla dzieci, który zawiera nauki religijne, a także obyczajowe. Muzyka była najważniejszym elementem jego działalności. Stworzył około tysiąc kompozycji muzycznych, z których najsłynniejszą jest „Česká mše vánoční” (Czeska Msza Bożonarodzeniowa) z roku 1796. Jakub Jan Ryba był człowiekiem o nowoczesnych poglądach, które jako nauczyciel przekazywał wiejskim dzieciom i ludowi poprzez nauczanie. Odznaczał się niezwykleymi zdolnościami oraz wysokim poziomem wiedzy. Niestety, wyprzedził swoją epokę – niezrozumiany przez współczesnych, gnębiony kłopotami materialnymi, związanymi z utrzymaniem rodziny, przedwcześnie zakończył życie (Jůzl 2010).

Jan Nepomuk Filčík

Kolejnym wspaniałym nauczycielem i muzykiem był metodyk szkoły elementarnej Jan Nepomuk Filčík (1785–1837), nauczyciel w szkole trywialnej w Chrastie koło Chrudimi. Obok elementarnych wiadomości z zakresu pisania, czytania i rachunków, nauki trivium, wprowadził do szkoły przyrodę, historię, geografę – a także, naśladowując Ferdynanda Kindermanna, nauczanie techniczne. Filčík był autorem szeregu utworów z dziedziny metodyki. Zwracał w nich uwagę na zasadę aktywności, nowoczesne metody nauczania w procesie kształcenia i poza nim (czas wolny) (Jůzl 2010).

Bernard Bolzano (1781–1848)

Wybitny czeski filozof, matematyk i pedagog o włoskich korzeniach (po ojcu) w ciągu swojego życia wychował całą generację ofiarnych, oświeconych nauczycieli. Naukę rozpoczął w niemieckiej szkole głównej przy Katedrze Tyńskiej. Potem kontynuował ją w pijarskim gimnazjum, a po jego ukończeniu studiował na wydziale filozoficznym uniwersytetu praskiego. W okresie studiów największy wpływ na jego poglądy mieli matematycy – Stanislav Vydra i František Gertner, jak również filozof Karel Jindřich Seibt, dzięki któremu zapoznał się z niemiecką filozofią klasyczną (Kantem). Po studiach teologicznych Bolzano został wyświęcony na księdza w roku 1805, równocześnie zostając doktorem filozofii. Wyposażony w wiedzę teoretyczną wykładał filozofię nauk religijnych, natomiast w niedziele i święta wygłaszał mowy dydaktyczne – exhorty. W tym czasie zaczęto obwiniać go o wypowiedanie herezji w trakcie kazań. Z tego powodu opuścił Pragę, udając się na prowincję do przyjaciół. Tu stworzył swoje utopijne dzieło filozoficzne „O nejlepším státě” (O najlepszym państwie). Starał się w nim usuwać wady społeczeństwa, zaś drogę postępu widział w codziennej wytrwałej pracy. Napisał także traktat logiczny „Vědosloví a Paradoxy nekonečna” (Słowo o nauce i paradoksy nieskończoności). W roku 1840 František Palacký znowu powołuje go do życia publicznego, zwłaszcza do pracy naukowej – prowadzenia wykładów na uniwersytecie. W roku 1848 Bolzano umiera na skutek silnego przeziębienia w wieku 67 lat. Okres działalności uniwersyteckiej ujawnił jego niezwykły talent pedagogiczny. Filozof zajmował się problemem wychowania i studiował współczesną mu literaturę pedagogiczną. Jego ostatnie słowa brzmiały: „Wszystko ma swój koniec”. Odszedł człowiek, który kochał ludzkość, przez całe życie dawał ogółowi dobro i wychował całą generację następnych oświeconych nauczycieli (Jůzl 2010).

Jan Erazim Vocel

Jan Erazim Vocel (1803–1871) prawdopodobnie umknąłby uwadze czeskiej (społecznej) pedagogiki, ponieważ uczony zajmował się głównie archeologią i historią. Dostrzegł go jednak profesor Kraus (2010), wymieniający jego nazwisko w związku z oryginalną reformą austriackiego szkolnictwa średniego, w której Vocel wymaga rozszerzenia kształcenia w taki sposób, aby mogły w nim uczestniczyć dzieci proletariuszy; czyli chce zlikwidować w szkołach różnicowanie na podstawie majątku. Propozycje reorganizacji Vocela są nowoczesne i mają jasne podstawy, są zgodne z zasadą, że każdy człowiek, bogaty i biedny, powinien mieć możliwość uzyskania wyższego wykształcenia (Vašek 1972).

František Čupr

Wybitny czeski pedagog, František Čupr (1821–1882), również jest niesłusznie pomijany przez współczesną czeską pedagogikę, nie mówiąc nawet o wspomnianiu przez czeską pedagogikę społeczną. Także on podał propozycje zreformowania czeskich szkół średnich na rzecz zmniejszenia społecznych nierówności uczniów. Promuje nauczanie w ojczystym języku oraz demokratyczne podejście w duchu zasad Komenskiego (wszyscy we wszystkim wszechstronnie). František Čupr należy jednak do pedagogiki społecznej przede wszystkim ze względu na swoje filantropijne wysiłki. W roku 1854 założył własny instytut edukacyjny na Kolczawce (w Pradze między dzielnicą Wysoczany a Liben), gdzie chciał pracować według wzoru wspomnianego już Christiana Salzmannna oraz jego instytut w Schnepfenthal w Niemczech. Instytut ten został wkrótce przekształcony w szkołę ekonomiczną. Ponadto w roku 1861 utworzył prywatne czeskie gimnazjum, przy którym nieskutecznie próbował otworzyć również wyższą szkołę dla dziewcząt (Cipro 2001).

Josef Liboslav Ziegler

Czeski ksiądz, pedagog, poeta i patriota, Josef Liboslav Ziegler (1782–1846) był jednym z czołowych przedstawicieli pierwszej generacji nauczycieli patriotycznych. Po studiach w Hradcu Králové wszedł na drogę kapłaństwa w Dobruszce. Spotykał się tam jedynie z kupcem F. V. Hekem, który stał się dla A. Jíraska inspiracją do napisania jego odrodzeniowej powieści „F. L. Věk”. W 1814 roku odwiedził go Josef Dobrowski (1753–1829). Następnie Ziegler

pracował jako ksiądz w Czeskim Międzyrzeczu, a potem na plebanii w Dobrzanach (1809–1817). W tamtym czasie stara plebania w Dobrzanach stała się regionalnym centrum Odrodzenia Narodowego, podobnie jak później podczas jego dalszej pracy w seminarium w Hradcu Králové. W 1817 roku zaczął tam wygłaszać wykłady z języka czeskiego i literatury. W celu polepszenia wykształcenia prostych ludzi wprowadził śpiewanie czeskich pieśni na nabożeństwach, pożyczał książki, porównywał teksty świętych pism, publikował reguły gramatyczne oraz kontynuował działalność oświatową. W roku 1818 został jednym z członków założycieli Czeskiego Muzeum. W latach 1820–1822 opublikował czterotomowe dzieło „Dobrosław – albo liczne zapisy o pouczającej i wesołej treści” (Vavroušek, Novák 1952). Ziegler był wielbicielem Komenskigo, co przejawilo się w napisaniu pracy „Sztuka kaznodziejska Jana Amosa Komenskigo” (1823). Należał do inicjatorów pierwszego czeskiego czasopisma dotyczącego kwestii wychowawczych „Przyjaciel Młodzieży”, które zaczęło się ukazywać w roku 1823, i którego był wieloletnim redaktorem. Ziegler napisał również czeską metodykę dla potrzeb czeskiej szkoły oraz przyczynił się do rozwoju badań slawistycznych (Jůzl 2010). Dokonał swojego żywota w Chrudimi jako dziekan lokalnej katedry.

Jan Vlastimír Svoboda

Z powstaniem pierwszych czeskich instytucji wychowania przedszkolnego jest związana działalność Jana Vlastimíra Svobody (1800–1844). I jego ciągnęło od dzieciństwa do muzyki oraz świątynnych śpiewów. Ze względu na swoje talenty studiował na wydziale filozoficznym w Pradze, a następnie w seminarium teologicznym w Klagenfurt. Jednakże wrócił do Czech przed święceniami i oddał się nauczaniu, przede wszystkim wychowaniu przedszkolnemu.

Svoboda starał się wypracować metodykę wychowania przedszkolnego na podstawie wzorców niemieckich, ale w duchu założeń odrodzeniowych. W roku 1839 wydaje swoje „Przedszkole”, gdzie zgodnie z zasadami wszechstronności, systematyczności, jasności, adekwatności oraz radości Komenskigo wypracował metody wychowawczo-edukacyjne wobec dzieci w wieku przedszkolnym. To główne dzieło Svobody jest przeznaczone dla nauczycieli, opiekunów oraz rodziców. Jest ono podzielone na 56 ćwiczeń ze szczegółowo opracowanymi materiałami dydaktycznymi. Miały one służyć za wzór i każdy nauczyciel mógł je dostosowywać do własnych potrzeb. Dzieci w wieku od 2 do 4 lat uczą się wszystkiego przez zabawę, dla większych dzieci od 5 do 6 lat zabawy uzupełnia się programem potrzebnym w początkach szkoły.

Do innych dzieł Svobody należy „Zbiór pieśni czeskich” (z muzyką dr. Jana Helda, lekarza z Domu Opieki) z 1836 roku oraz „Mały czytelnik” (1840), „Mały pisarz” (1841), a także „Mały Czech” i „Mały Niemiec” (1842).

W 1836 w Pradze na Hrádku przy pomocy młodego lokalnego polityka praskiego Františka Dittricha została założona instytucja wychowawcza dla dzieci od dwóch do sześciu lat, zwana Domem Opieki. W 1833 roku uczęszczała do niego setka dzieci, i z tego powodu poza Janem Vladimirem Svobodą – pierwszym nauczycielem, został przyjęty drugi nauczyciel – Josef Franta Šumavský, który poza aktywnością literacką poświęcał się również nauczycielskiemu posłannictwu. Kolejnym pomocnikiem w Domu Opieki został Štěpán Bačkora.

Jan Vlastimír Svoboda stworzył podstawy czeskiego wychowania przedszkolnego. Jego nowy sposób oddziaływania pedagogicznego zgodny z podejściem Komenskiego i Pestalozziego zmierzał ku nowoczesnemu pojmowaniu pracy wychowawczej i opierał się na racjonalnych podstawach pedagogiki społecznej. Według wzoru Svobody postępował też inny wybitny czeski pedagog Karel Slavoj Amerling, który również przedstawił swój projekt koncepcji przedszkolnego wychowania dzieci od dwóch do pięciu lat i nazwał ją „przedszkolem”. Dzięki Svobodzie i Amerlingowi instytucja wychowania przedszkolnego w języku czeskim nazywa się przedszkolem w odróżnieniu od wyższych stopni kształcenia podstawowego i średniego – szkoły i inaczej niż „dziecięce ogrody” (Kindergarten itp.) używane na świecie (Jůzl 2010).

Josef Franta Šumavský

Josef Franta Šumavský (1796–1857), nauczyciel, językoznawca i pisarz był znaczącą postacią czeskiego ruchu odrodzeniowego. Jego głównym celem było wyeliminowanie języka niemieckiego z czeskich szkół oraz podwyższenie poziomu ówczesnego szkolnictwa. Pomagał w Pradze na Hrádku Janowi Vlastimirovi Svobodzie przy przygotowaniu klasycznej metodyki Przedszkola. Sam był autorem „Małej Czytanki” z kilkoma abecadłami dla najmłodszych (1841). Uczył języka czeskiego w gimnazjum na Nowym i Starym Mieście. Redagował również znaczące czasopismo swoich czasów „Pošeľ z Budca” (Jůzl 2010).

Josef Množislav Bačkora

Do generacji nauczycieli patriotycznych należy również razem z bratem Szczepanem, Józef Množislav Bačkora (1803–1876). On także pracował w dziecięcym Domu Opieki na Hrádku. W roku 1848 został powołany do nowo

utworzonej czeskiej szkoły głównej z instytutem kształcenia nauczycieli (pierwszy czeski instytut nauczycielski prowadzony przez Amerlinga). Tam napisał i wydał „Początki nauki czytania” (1848), „Porady gramatyczne” (1850), „Praktyczne wskazówki do głoskowania i czytania” (1854). Za swoją działalność Bačkora wraz z innymi nauczycielami patriotycznymi z dzielnicy Budeč został w roku 1868 skierowany na wcześniejszą emeryturę (Jůzl 2010).

Štěpán Bačkora

Brat Józefa, Štěpán Bačkora (1813–1887) również był nauczycielem i pisarzem. Udzielał prywatnych porad nauczycielskich czołowym nauczycielom patriotycznym, z których z czasem rozwinęły się publiczne Porady nauczycielskie z praskiej dzielnicy Budeč. Był bardzo płodny literacko. Napisał dla szkół pozycje „Czytanka” (1848), „Pielgrzymka z domu po kraju” (1849). Z innych należy wspomnieć, np. „Śpiewnik dla młodzieży” i inne podręczniki. Z bratem J. M. Bačkorą redagował „Biblioteki Nauczycielskie” (Jůzl 2010).

Karel Alois Vinařický

W walce o wprowadzenie języka czeskiego do czeskiej szkoły oraz o koncepcję praktyki edukacyjnej w szkole podstawowej zasłużył się Karel Alois Vinařický (1803–1869). Wydał on z inicjatywy Franciszka Palackiego i przy pomocy Józefa Jungmanna niemieckie memorandum, w którym żądał, aby w czeskich szkołach podstawowych nie byli zatrudniani nauczyciele bez doskonałej znajomości języka ojczystego uczniów i aby w czeskich szkołach wykładali jedynie nauczyciele znający również dialekt danego województwa. Vinařický podjął inicjatywę, w której domagał się wprowadzenia, ew. rozszerzenia języka czeskiego na szkoły wszystkich stopni. Do praktyki pedagogicznej trafił przede wszystkim dzięki swoim czytankom „Czeskie abecadło” czy „Mały czytelnik” (1839), które stanowią wartość językową, literacką i wychowawczą. Dzięki nim do czeskich szkół została wprowadzona metoda głoskowa (Jůzl 2010).

Jan Ladislav Mašek

Do plejady „budeckich” słusznie należy również Jan Ladislav Mašek (1828–1886), wzorowy nauczyciel, organizator życia nauczycielskiego (jako współtwórca i czołowy działacz nauczycielskiej wspólnoty Budeč, Centralnego Związku Nauczycielskiego, Macierz Komenskigo i in.) i pracownik publicz-

ny. Jego miejscem pracy był Kostelec nad Orlicą, Čáslav i Praga. Wysiłki Maška na rzecz tworzenia kształcenia zawodowego (oraz rozwój związków) miały stanowić konkurencję czeskiej gospodarki wobec bardziej zaawansowanej gospodarki niemieckiej. Owocem jego podróży edukacyjnej po północno-zachodniej Europie był tekst „Rozwój szkolnictwa przemysłowego”.

Miał ponadto swój udział w powstawaniu szkół uzupełniających. Jan Ladislav Mašek propagował współpracę ze słowackimi pedagogami (zjazd w Zagrzebiu w 1871 i w Wiedniu w 1873). Z jego inicjatywy wychodziło czasopismo „Szkoła Języków Słowiańskich” przy Pedagogicznej Wspólnocie w Pradze. Oprócz działalności organizatorskiej redagował czasopismo dla dzieci „Budecki Ogród” (1869) oraz pisał podręczniki, pomoce metodyczne i książki dla dzieci. Mašek stał się pionierem pedagogiki wyrównawczej w naszym kraju. Wynika to z jego edukacyjnego pobytu za granicą oraz starań w celu ujednoczenia systemów wychowawczych na ziemiach słowiańskich (Jůzl 2010).

Karel Slavoj Amerling

Karel Slavoj Amerling (1807–1884), z zawodu był lekarzem i przyrodnikiem, choć przygotowywał się do duszpasterstwa. Po podróżach po Europie otworzył własną praktykę lekarską, jednak zasadniczą część życia poświęcił staraniom o zreformowanie pedagogiki w sposób, który wspomógłby kształcenie i edukowanie czeskich nauczycieli. Marzeniem Amerlinga było utworzenie instytutu pedagogicznego, co udało mu się na początku lat 40. w Pradze – narodowy instytut wychowawczy Budec (jak na tamte czasy z wygórowanymi ambicjami); próba ostatecznie się nie powiodła. Amerling pracował następnie jako dyrektor pierwszej czeskiej szkoły głównej w Pradze (1848). Jeśli chodzi o przekonania pedagogiczne Amerlinga, twierdził on, że szkoła ma przygotowywać jednostki do twórczego rozwijania wiedzy, sztuki i przemysłu oraz wprowadzania w życie zasad moralnych swojej społeczności. Wychowanie powinno być wszechstronne, systematyczne i, podobnie jak u Komenskigo, ukierunkowane na wszystkie istotne dziedziny wiedzy i działalności ludzkiej. Podczas swojego życia stworzył liczne podręczniki, instrukcje oraz pomoce umożliwiające nauczanie na wysokim poziomie; był niestrudżonym organizatorem czeskiego ruchu nauczycielskiego (prowadził tzw. spotkania nauczycielskie).

Kolejnym marzeniem Amerlinga było stworzenie instytutu dla dzieci chorych psychicznie (upośledzonych umysłowo). Zostało one w końcu zrealizowane w 1871 roku. Instytut umysłowo upośledzonych Wspólnoty św. Anny w Pradze (nazwa *Ernestinum* przyjęła się później) na Hradczanach był pierw-

szym instytucją, w którym zajmowano się leczeniem i wychowaniem dzieci opóźnionych w rozwoju, a Amerling wykorzystywał tam swoją wiedzę i doświadczenie lekarskie oraz pedagogiczne, zwłaszcza nauczanie, śpiew i rękodzieło. Po śmierci Amerlinga instytucja prowadziła dalej jego małżonka, a następnie syn. Działalność wychowawcza Amerlinga należy bezsprzecznie do obszaru pedagogiki społecznej, ponieważ dotyczyła wpływu środowiska na wychowanie jednostki, uzupełniającego kształcenia dorosłych, umieszczania niepełnosprawnych umysłowo w rodzinach itp. Przede wszystkim jednak, z uwagi na jego aktywności, należy uznać go za wybitną postać mającą udział w tworzeniu czeskiej pedagogiki społecznej i specjalnej (Jůzl 2010).

Jan Čechomil Formánek

Klatowski nauczyciel Jan Čechomil Formánek (1809–1878) zaszedł daleko w metodycznej działalności pierwszej generacji nauczycieli patriotycznych dzięki temu, że stworzył kompletną i teoretycznie opisaną metodykę szkoły podstawowej w swoim traktacie „Listy” („Listové”) odnoszącym się do nauczania młodzieży w szkołach wiejskich (1839) i opartym na krytyce ówczesnej szkoły i nauczycieli. Podstawą skuteczności nauczycieli było wg Formánka odpowiednie zabezpieczenie ekonomiczne oraz dobre wykształcenie. Po to jednak, by móc z powodzeniem kształcić innych, powinni oni znać nie tylko przedmioty, których uczą, ale również pedagogikę i psychologię. Oprócz wprowadzenia do nauki realiów wymagał także umiejętności praktycznych (ogrodnictwo, pszczelarstwo, rzemiosło itp.), wychowania fizycznego i rękodzieła. Niezwykle postępowy jest jego postulat uczenia dzieci o kwestiach moralnych i seksualnych (Jůzl 2010).

Věnceslav Metelka

Do pierwszej generacji nauczycieli patriotycznych należy też Věnceslav Metelka (1807–1867), pomocnik nauczycielski w Pasekach, który stał się prototypem głównej postaci „Zapomnianych patriotów” Raisa. Dzienniki Metelki stanowią obraz gospodarczej i społecznej postawy nauczyciela z czeskiego pogranicza, spomiędzy Gór Izerskich i Karkonoszy w latach 30.–40. XIX stulecia. Ostatecznie porzucił nauczanie i poświęcił się produkcji skrzypiec, niemniej jednak stanowi przykład odrodzeniowej działalności nauczycieli, których aktywność oświatową dawno już zapomniano (Jůzl 2010).

Jan Sluníčko

Czeski nauczyciel, który należał do drugiej generacji czeskich nauczycieli odrodzeniowych, Jan Sluníčko, urodził się w 1816 roku w Pradze w rodzinie kupieckiej. Jego ojciec spotykał się z przedstawicielami czeskiego odrodzenia, np. z Josefem Dobrowskim (1753–1829), Wacławem Hanką (1791–1861), Pawłem Józefem Šafaříkiem (1795–1861) i innymi. Odbił także kurs nauczycielski w niemieckiej szkole głównej w Tynie na Starym Mieście. Potem został nauczycielem w praskiej niemieckiej szkole ewangelickiej. Musiał jednak to miejsce opuścić ze względu na swoje kontakty z czeskimi odrodzeniowcami (m.in. z K.A. Amerlingiem). W ten sposób w 1848 roku został nauczycielem w czeskiej szkole ewangelickiej w Humpolcu. Tam osiadł i pracował jako nauczyciel prawie czterdzieści lat aż do roku 1888. Stał się propagatorem myśli Komenskigo na Wysoczyźnie. Sluníčko w trakcie swojej praktyki pedagogicznej starał się, aby nauczanie było życiowe, czyli odpowiadające potrzebom rzemieślniczemu miastu (produkcja płótna) oraz okolic ziemskich. W roku 1849 założył i prowadził pierwsze czeskie czasopismo dla szkolnej młodzieży o nazwie „Pszczółka”. Czasopismo to, które wychodziło z dodatkiem dla rodziców i nauczycieli w latach 1850–1856, było wydawane na rzecz instytucji emerytalnej dla wdów i sierot po nauczycielach ewangelickich w Czechach i na Morawach.

Jego zaangażowanie wychodziło poza ramy szkoły – był aktywny w publicznym, politycznym i kulturalnym życiu Humpolca. Za swoje zasługi został w roku 1883 wyróżniony tytułem honorowego obywatela. Tam również zmarł 14 września 1894 roku (Jůzl 2010).

Na Janie Sluníčko należy zakończyć wczesny etap historii czeskiej pedagogiki społecznej. Oczywiście, ten okres z punktu widzenia pedagogiki społecznej był najbogatszy, niemniej jednak i w etapach następnych można znaleźć na wpół zapomnianych pedagogów społecznych i odrodzeniowców, którzy jeszcze w dwudziestym stuleciu pracowali w ramach Czeskiego Odrodzenia Narodowego, przygotowując w ten sposób swoich następców.

Tłumaczenie z języka czaskiego na język polski – Dorota Mlejnek

Bibliografia

- Adamová K. (2006), *Světla a stíny středověkého práva*, Havlíček Brain-Team, Praha.
Bednář F. (1934), *Církev a stát*, Melantrich, Praha.
Bělina P. a kol. (1993), *Dějiny země koruny české*, Paseka, Praha.

- Cipro M. (2001), *Galerie světových pedagogů*, Vlastní vydání, Praha.
- Čapková D. (1987), *Myslitelsko-vychovatelský odkaz Jana Amose Komenského*, Academia, Praha.
- Hroncová J., Emmerová I., Kraus B. a kol. (2008), *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*, Pedagogická fakulta UJEP Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- Jůzl M. (2010), *Základy pedagogiky*, IMS Brno, Brno.
- Kadlec J. (1991), *Přehled českých církevních dějin*, Zvon, Praha.
- Kraus B. (2008), *Základy sociální pedagogiky*, Portál, Praha.
- Komenský J.A. (1992), *Obecná porada o nápravě věcí lidských*, Svoboda, Praha.
- Mojžíšek L. (1973), *Úvod do teorie pracovní výchovy*, SPN, Praha.
- Ondrušová Z. a kol. (2009), *Základy sociální práce*, MSD Brno, Brno.
- Polášková T., Mílotová D., Dvořáková Z. (2010), *Literatura: přehled středoškolského učiva*, Petra Velanová, Třebíč.
- Procházka M. (2012), *Sociální pedagogika*, Grada Publishing, Praha.
- Uhlík J. (2006), *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, IV VS Stráž pod Ralskem, Praha.
- Vavroušek B., Novák A. (1952), *Literární atlas československý*, díl I, Prometheus, Praha.